

MONDO PICCOLO

De kleine wereld

Jos Walenkamp

De wereld wordt kleiner. De arbeidsmarkt wordt internationaler, en multicultureler. Al onze studenten hebben internationale competenties nodig. Dat blijkt ook uit het onderzoek onder werkgevers en alumni naar hun wensen en behoeften ten aanzien van internationale competenties.

De Haagse Hogeschool heeft internationalisering hoog in het vaandel staan. Het is een van de drie kernwaarden. Internationaliseringsactiviteiten omvatten het aantrekken van buitenlandse studenten, de 'international classroom', studie of stage in het buitenland, talencursussen, internationaal georiënteerd lesmateriaal, en buitenlandse docenten. Maar internationalisering is geen doel op zich. Het is een middel dat helpt om het doel te bereiken. En dat doel is studenten voorzien van internationale competenties. Die competenties moeten dan ook hun plaats vinden in de leeruitkomsten van de verschillende opleidingen. De Haagse Hogeschool is onder leiding van Rob Brons flink aan de slag gegaan met internationalisering. Rest nu het internationaliseren van de leeruitkomsten en daarvoor is nodig dat de docenten gemotiveerd zijn en zelf de benodigde competenties bezitten. Werk aan de winkel, ook voor flankerend onderzoek.

De veranderende wereld

De afgelopen dertig jaar hebben nog nooit eerder vertoonde veranderingen laten zien op het mondiale toneel. Met de val van de Berlijnse muur in 1989 en de daarop volgende implosie van de Sovjet-Unie kwam er een einde aan de vertrouwde bipolaire wereldorde met de NAVO aan de ene en het Warschaupact aan de andere kant. De we-

reld leek in 2000 unipolair te zijn geworden met slechts één supermacht, de Verenigde Staten van Amerika, met daaraan de EU en de NAVO-partners. Maar de contouren van alweer een nieuwe wereldorde begonnen zich al af te tekenen, een multipolaire wereldorde met meerdere grote mogendheden, zoals, naast de VS en de EU, China, India, Rusland, Japan en Brazilië. Met de economische en demografische groei van China en India, nu nog steeds goed voor het merendeel van de armen in de wereld, verschuift het centrum van politieke, economische en militaire macht en invloed weer naar de Indische Oceaan en de Chinese Zee, waar het voor de Industriële Revolutie in 1750 ook lag. De relevantie van organisaties als de Wereldbank en het IMF nemen af, waar die van de Banco Sur, de New Asian-African Strategic Partnership, de IBSA¹ en het CMI² toenemen. De G7 maakt plaats voor de G20 of de G77. Het zwaartepunt van de wereldwijde productie en consumptie, nu nog gedomineerd door het Westen, zal over vijftien jaar in het Oosten en het Zuiden liggen, waar ook de groei van de wereldbevolking plaatsvindt. Onze studenten komen straks terecht in een geheel andere wereldorde.

Fragmentatie van productie- en marketingprocessen creëert waardeketens die vele landen en continenten overspannen. Nederland is een van de landen met grootste buitenlandse investeringen ter wereld, zowel uitgaand als inkomend (Internationalisation Monitor, 2013), al is er wat het Midden- en Kleinbedrijf betreft nog een wereld te winnen (cf. Walenkamp, 2010). Internationalisering heeft een groot effect op de productiviteit van bedrijven. Exporterende bedrijven hebben een productieniveau dat 18 procent hoger is dan dat van niet-exporterende. Bedrijven in buitenlandse handen zijn 49 procent productiever dan die met een Nederlandse eigenaar. De arbeidsmarkt voor onze afgestudeerden wordt steeds internationaler. Ongeveer twee derde van de Nederlandse werknemers (buiten de publieke sector) werkt voor een bedrijf dat internationaal handelt. In 2012 werkte 12 procent van de Nederlandse werknemers in een bedrijf dat in buitenlandse handen was.

Met de groeiende wereldbevolking en de groeiende consumptie (in 2025 behoort de helft van de 8 miljard mensen tot de middenklasse) zal de mensheid geconfronteerd worden met wereldwijde problemen van ongekende omvang: tekorten aan water en voedsel, dreiging van terrorisme en gewapende conflicten, milieuvervuiling en klimaatverandering, tekorten aan grondstoffen en grote ongelijkheid, zowel binnen als tussen landen (cf. Voorhoeve, 2011). Mondiale problemen vragen om mondiale oplossingen en daarvoor zijn kenniswerkers nodig die over de hele wereld met elkaar kunnen samenwerken en effectief communiceren, die kortom internationale competenties bezitten.

Daarnaast wordt de samenleving steeds multicultureler. Autochtone Nederlanders zijn in de grote steden slechts een van de culturele minderheden (cf. Prins, 2013). Iedereen zal de competenties moeten bezitten om zich in die wereld staande te houden, ook degenen met een opleiding die op het eerste gezicht alleen nationaal georiënteerd is.

Ons onderzoek onder alumni van De Haagse Hogeschool en werkgevers in de regio (cf. Walenkamp et al., 2014) en rapporten als dat van de British Council, 'Culture at Work' (British Council, 2013), geven dan ook niet verrassend aan hoeveel waarde werkgevers en alumni hechten aan het bezit van internationale en interculturele competenties.

Internationale competenties

Een van de moeilijkheden die zich voordoen bij de afbakening en omschrijving van de te ontwikkelen competenties, is het grote aantal termen die door en naast elkaar gebruikt worden, zoals *international*, *intercultural* of *global competence*, *intercultural effectiveness of sensitivity*, *cross-cultural competence* en *global citizenship* (Fantini, 2009; Deardorff & Jones, 2012), en wat eronder verstaan wordt. In het lectoraat Internationale Samenwerking hebben wij er voor gekozen de termen internationale en interculturele competenties te gebruiken, waarbij internationale competenties het overkoepelende begrip vormen en interculturele competenties daar een belangrijk en substantieel onderdeel van zijn.

Het begrip internationale competenties heeft dan betrekking op

- interculturele competenties,
- sociale en persoonlijke competenties,
- de beheersing van vreemde talen, en
- internationale academische en professionele competenties.

Onder interculturele competenties verstaan we het effectief kunnen communiceren over culturele grenzen heen en het je behoorlijk gedragen, volgens de normen van de ander.

Interculturele competenties zijn gebaseerd op de ontwikkeling van attitudes, kennis, vaardigheden en kritisch bewustzijn, die iemand in staat stellen tot effectief en adequaat gedrag en communicatie in interculturele situaties, waarbij het adequate betrekking heeft op de specifieke context waarbinnen interacties plaatsvinden (Deardorff, 2006; 2009).

Uitgaand van deze omschrijving bestrijkt het zich eigen maken van interculturele competenties dus vier dimensies:

a. Attitude

Attitudes vormen de basis en zijn van invloed op alle andere aspecten van interculturele competentie. Vertrekpunt vormt een fundamenteel positieve houding jegens interculturele situaties: een algemene openheid voor en waardering van culturele diversiteit, een open, nieuwsgierige en onbevooroordeelde houding ten opzichte van personen met een andere culturele achtergrond, het open staan voor onbekende situaties en onzekerheid en de wens om te ontdekken.

b. Uitgebreide culturele kennis

Hierbij gaat het zowel om een diepgaande algemene kennis en begrip van cultuur als om cultuurspecifieke kennis, gericht op een holistisch begrip van de cultuur in kwestie en de historische, politieke en sociale context; een uitgebreide kennis over die culturele elementen die van invloed zijn op zowel de eigen wijze van interactie als die van anderen:

- begrip van de eigen en andermans wereldvisie, waarden en normen en levensstijl;
- begrip van de rol en impact van culturele elementen op gedrag en communicatie;
- begrip van de historische, politieke en religieuze context;
- sociolinguïstisch bewustzijn van de relatie tussen taal en betekenis in een maatschappelijke context.

c. Interculturele vaardigheden

Aangezien relevante culturele kennis in elke interculturele context verschilt en, als globale kennis, in potentie onbeperkt is, wordt grote waarde toegekend aan met name procesgeoriënteerde vaardigheden die het mogelijk maken om met uiteenlopende situaties om te gaan en zich kennis eigen te maken over verschillende levensstijlen, culturele determinanten en praktijken en deze zodanig te verwerken dat men kan komen tot constructieve interculturele interactie:

- vaardigheden om te luisteren, te observeren en te interpreteren
- de vaardigheid om te analyseren, te evalueren en verbanden te leggen tussen verschillende culturele elementen;
- het 'managen' van verschillen en conflicten, inclusief de capaciteit om verschillende culturele vormen van omgaan met conflicten te begrijpen.

d. Kritisch cultureel bewustzijn

Van cruciale betekenis tenslotte is kritisch zelfbewustzijn, het vermo-

gen om op culturele zaken te reflecteren, van perspectief te wisselen en het eigen referentiekader van denken en handelen te relativiseren en te verbreden.

De mate van interculturele competentie hangt dan af van de mate waarin bovengenoemde elementen van houding, kennis, vaardigheden en cultureel bewustzijn zijn ontwikkeld. De ontwikkeling van deze vier dimensies stelt de persoon in staat tot effectief en passend gedrag binnen interculturele situaties.

Factoren die van invloed zijn op het verwerven van internationale competenties en de effectiviteit van studie en stage in het buitenland. PREFLEX

Het effect van een verblijf in het buitenland op de ontwikkeling van internationale competenties wordt beïnvloed door een aantal factoren, zoals

a. Persoonlijke achtergrondfactoren:

- de motivatie van de student;
- eerdere buitenlandervaring en de ervaring met het verkeren in interculturele contexten;
- het niveau, waarop de student bij aanvang een taal beheerst of over interculturele vaardigheden beschikt: hoe hoger het beginniveau, des te lager het effect van een verblijf in het buitenland op de ontwikkeling van de taal of van andere competenties. Aan de andere kant vergroot het beschikken over een zeker niveau van internationale competenties de mogelijkheden om contacten aan te gaan met de lokale bevolking, om succesvol te functioneren en om veel uit een verblijf in het buitenland te halen.
- het conceptueel en analytisch vermogen van de student en de cognitieve competentie om internationale ervaringen te duiden en te verbaliseren.

b. Lokale omstandigheden tijdens verblijf in het buitenland:

- de mate van betrokkenheid bij en interactie met de lokale gemeenschap, versus een verblijf in de “internationale bubble”;
- de duur van het buitenlandverblijf: zo zou, volgens sommige auteurs, een periode van 3 tot 4 maanden te kort zijn om duidelijke vooruitgang te boeken waar het gaat om het verwerven van competenties (Caudery et al., 2008).
- De leef- en woonomstandigheden tijdens het verblijf in het buitenland.

Vande Berg & Paige (2009) wijzen op het belang van voorwaarden en factoren die studenten dwingen zich buiten hun ‘comfort zone’

te begeven en hen confronteren met directe authentieke, culturele ontmoetingen; de beheersing van de lokale taal die interactie mogelijk maakt; het min of meer verplichte gebruik van de vreemde taal; de intensieve interactie met de lokale bevolking onder andere door het deelnemen aan het plaatselijke verenigingsleven en vrijwilligerswerk; individuele, in de gemeenschap geïntegreerde huisvesting; een verblijf van tenminste een semester en de mogelijkheid directe ervaringen te koppelen aan abstracte kennis.

c. Een adequate ondersteuning vanuit de eigen onderwijsinstelling voorafgaand aan, tijdens en na het verblijf in het buitenland.

Dat is een heel nieuw element uit ons eigen onderzoek (Hoven & Walenkamp, 2013) en uit de internationale literatuur. Waar in het verleden nogal eens de vooronderstelling gehanteerd werd dat een verblijf in het buitenland om redenen van studie of stage en de onderdompeling in een vreemde cultuur min of meer automatisch leiden tot de verwerving van interculturele competenties, wordt in meer recente literatuur uitgebreid aandacht geschonken aan de noodzaak van een doelgerichte begeleiding van studenten voorafgaand aan, tijdens en na hun verblijf in het buitenland, gericht op de ontwikkeling van deze competenties. (Orahood et al., 2004; Cauderey et al., 2008; Deardorff, 2009; Vande Berg & Paige, 2009; Weber-Bosley, 2010)

Belangrijk daarbij is dat studenten ondersteund worden bij het identificeren en verwoorden van de leerervaringen en de uitkomsten daarvan. Studenten dienen geadviseerd te worden over hoe deze te articuleren en hun buitenlandervaring te benoemen in termen van zinvolle leeruitkomsten.

Binnen het lectoraat Internationale Samenwerking is daarom een trainingsmodule ontworpen, met een studentengids en een docentenhandleiding (Hernández Sanchez & Walenkamp, 2012 a, 2012b), die PREFLEX, Preparation for your Intercultural Learning Experience, is genoemd en die gericht is op het doelbewust en doelgericht verwerven van internationale competenties. Die module wordt, met hulp vanuit het lectoraat, door een groeiend aantal docenten gegeven aan studenten die naar het buitenland gaan voor studie of stage. Bij de training van docenten om met de module om te gaan, komen steeds weer nieuwe zaken naar voren die in de handleidingen, ook online, worden verwerkt. Die ontwikkelingen kunnen worden bijgehouden op onze website (www.dehaagsehogeschool.nl/lectoraat-is).

De effectiviteit van de training wordt onderzocht, en niet alleen bij studenten die naar het buitenland gaan. Ook in een zogenaamde 'in-

ternational classroom', waar studenten van verschillende nationaliteiten bij elkaar zitten, bestaat de mogelijkheid internationale competenties te verwerven, en ook daar zou het effect veel groter kunnen zijn met de PREFLEX training. De Haagse Hogeschool is verder in het rijke bezit van veel allochtone studenten. In een Nederlandse, cultureel diverse klas kunnen ook interculturele competenties groeien, en dat mogelijk sterker wanneer een PREFLEX training wordt ingezet. Samen met het lectoraat Burgerschap en Diversiteit en de Academie Marketing & Commerce is een onderzoek gestart aan twee internationaal en twee intercultureel samengestelde groepen, waarvan telkens een wel en een niet de PREFLEX training en begeleiding krijgt. De eerste resultaten worden in 2014 verwacht.

De volgende stappen

Internationalisering is geen doel. Het is een middel om doelen te bereiken en het voornaamste van die doelen is het afleveren van jonge beroepsbeoefenaren die in staat zijn in de gemondialiseerde en multiculturele wereld van vandaag en morgen goed te functioneren. Internationale competenties moeten daarom deel uit maken van de leeruitkomsten van alle opleidingen. Het internationaliseren van leeruitkomsten is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan. Voorwaarden zijn in ieder geval gemotiveerde en competente docenten en een gunstige institutionele context. Die context is er binnen De Haagse Hogeschool: er is een internationaliseringsbeleid, er zijn per academie internationaliseringsimplementatieplannen, internationalisering is een kernwaarde van de hogeschool, en de Unit Internationalisering is er een van de vier die de hogeschool belangrijk vindt om snel en goed aan te pakken. Een van de drie zwaartepunten, waarop de hogeschool zich wil profileren is Goed Bestuur voor een Veilige Wereld en dat is ook duidelijk internationaal georiënteerd. De drie internationale lectoraten, Europese Integratie, Internationale Vrede, Recht en Veiligheid en Internationale Samenwerking hebben de opdracht gekregen het internationaal gerichte onderzoek te borgen voor de komende generatie.

Het eerste onderzoek van het lectoraat Internationale Samenwerking betrof de internationale competenties van docenten, gecombineerd met de wensen en verwachtingen van hun leidinggevend. De eerste resultaten werden neergelegd in het boek dat het Centrum voor Lectoraten en Onderzoek heeft aangeboden bij het vertrek van de voorganger van Rob Brons, Pim Breebaart. Uit dat onderzoek bleek dat veel docenten niet alleen gemotiveerd waren voor internationa-

lisering, maar ook wel degelijk over internationale competenties beschikten (Walenkamp, 2010). Dat hogeschoolbrede onderzoek is later uitgediept op academieniveau, waarin de resultaten van het eerdere onderzoek werden bevestigd (Masselink, 2012). In beide onderzoeken geven docenten aan nog wel versterking te wensen op het gebied van talenkennis en andere internationale competenties. Veel docenten en leidinggevenden zijn echter nog niet gecommitteerd, of hebben andere prioriteiten.

In maart 2013 organiseerde het lectoraat Internationale Samenwerking een internationale conferentie “Looking over the Dunes”, die werd afgesloten door Rob Brons, *President of The Hague University of Applied Sciences* (cf. Walenkamp, 2013). In de *keynote* lezing stelde Lisa Childress, auteur van het boek “*The twenty-first century university – Developing Faculty Engagement in Internationalization*” (Childress, 2010), dat De Haagse Hogeschool goed op weg is met het internationaliseren. In haar opinie bleven er nog twee belangrijke vragen over:

- Hoe kunnen medewerkers van De Haagse Hogeschool worden geëquipeerd om studenten te helpen internationale competenties te verwerven, en
- Hoe kunnen stafleden, bestuurders en leidinggevenden die voorstanders zijn van internationalisering andere belangrijke spelers aan boord krijgen.

Voor dat laatste punt, dat zij ‘*faculty engagement*’ noemt, gebruikt zij vijf componenten:

- Maak de doelstellingen voor medewerkersbetrokkenheid doelbewust duidelijk,
- Doe lange termijninvesteringen om de hulpbronnen veilig te stellen die nodig zijn,
- Ontwikkel de infrastructuur om het project te ondersteunen,
- Gebruik institutionele netwerken om medewerkers op de hoogte te brengen van mogelijkheden van internationale stafuitwisseling en fondsen, en
- Ondersteun individuele docenten, die hun werk op enigerlei wijze een internationale dimensie willen geven.

Belangrijk is om aan te tonen hoe internationalisering zich verhoudt tot en bijdraagt aan elke opleiding, om financiering te gebruiken om medewerkers te motiveren en om duidelijk te maken hoe internationalisering bijdraagt aan excellentie in onderwijs en onderzoek. Lisa Childress beveelt verder aan om doelgericht fondsen in te zetten op allerlei niveaus in de organisatie teneinde zoveel mogelijk docenten

te bereiken en warm te maken voor internationalisering, om docenten training aan te bieden voor de benodigde competenties, om zoiets als de Unit Internationalisering de verantwoordelijkheden en bevoegdheden te geven om de implementatie van het, eventueel herziene, internationaliseringsplan aan te sturen, om de internationaliseringsimplementatieplannen van elke academie een zekere prioriteit te geven in de jaarplannen en om internationaliseringsinspanningen onderdeel te maken van de reguliere beoordelings- en promotietrajecten.

In 2014 wil het lectoraat Internationale Samenwerking in samenwerking met de dienst Onderwijs en Studentenzaken beginnen met docenten te trainen in het internationaliseren van de leeruitkomsten van hun opleiding, en daar dan ook daadwerkelijk mee aan de slag te gaan. Als dat over de breedte van de hogeschool gebeurd is, en dat zal jaren duren, dan kunnen de verschillende internationaliseringsactiviteiten van De Haagse Hogeschool en andere hogescholen gericht worden ingezet. Tegen die tijd weten we hopelijk ook meer over de effectiviteit van die activiteiten en van de invloed daarop van trainingen als PREFLEX.

Tot slot

Geen hogeschool in Nederland heeft de laatste jaren zo veel gedaan waar het internationalisering betreft. De inzet is er bij het huidige College van Bestuur om daarmee door te gaan. Susana Menéndez heeft naast Rob Brons de fakkel hoog gehouden. Zij zit het Strategisch Overleg Internationalisering voor en heeft een Unit Internationalisering ingesteld om alles wat er op dit gebied gebeurt in goede banen te leiden.

De volgende stappen, zoals het committeren en equiperen van docenten en leidinggevenden en het internationaliseren van de leeruitkomsten zijn cruciaal. De initiatieven die daartoe zijn genomen onder het bewind van Rob Brons moeten geborgd worden onder zijn opvolger. Het is een kleine wereld. ■

Referenties

- British Council. 2013. - Culture at Work. The value of intercultural skills in the workplace. British Council, 2013, pp. 1-20.
- Caudery, T., Petersen, M. & P. Shaw, 2008. – The motivation of exchange students in Scandinavian Universities. In: Byram, M. & F. Dervin (eds.), Students, staff and academic mobility in Higher Education. Cambridge Scholars Publishing, 2008, pp. 114-129.
- Childress, L., 2010. - The twenty-first century university. Developing Faculty Engagement in Internationalization. Peter Lang. New York, pp. i-xii, 1-174.
- Deardorff, D.K., 2006. – Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. Journal of Studies in International Education, 2006 (10), pp. 240-266.
- Deardorff, D.K.(ed.), 2009. – The SAGE Handbook of Intercultural Competence. London, SAGE, pp. 1-542.
- Deardorff, D.K. & E. Jones, 2012. – Intercultural competence: An Emerging Focus in International Higher Education. In Deardorff, D.K., Wit, H. de, Heyl, J.D. & T. Adams (eds.). The SAGE Handbook of International Higher Education. London, 2012. SAGE, pp. 283-303.
- Fantini, A.E., 2009. – Assessing Intercultural Competences: Issues and Tools. In: Deardorff, D.K.(ed.), 2009. The SAGE Handbook of Intercultural Competence. London, SAGE, pp. 454-476.
- Hernández Sanchez, M. J. & J.H.C. Walenkamp, 2012a. – PREFLEX – Preparation for your Foreign Learning Experience. Student Guide. The Hague University of Applied Sciences, 2012, pp. 1-43.
- Hernández Sanchez, M. J. & J.H.C. Walenkamp, 2012b. – PREFLEX – Preparation for your Foreign Learning Experience. Trainers Guide. The Hague University of Applied Sciences, 2012, pp. 1-10.
- Hoven, R.F.M. van den & J.H.C. Walenkamp, 2013. - Studie of stage in het buitenland en het verwerven van internationale competenties, De Haagse Hogeschool, 2013, pp. 1-116.
- Internationalisation Monitor 2013. – Statistics Netherlands. www.cbs.nl. The Hague, 2013, pp. 1-276.
- Masselink, B.J., 2012. – Onderzoek Internationale Competenties Medewerkers Academie voor Technology, Innovation & Society Den Haag (TISH). The Hague University of Applied Sciences, pp. 1-51.
- Orahood, T., Kruze, L. & D. Easley Pearson, 2004. – The impact of study abroad on business students' career goals. Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad, X, pp. 117-130.
- Prins, B. (ed.), 2013. – Superdivers! Alledaagse omgangsvormen in de grootstedelijke samenleving. Eburon/De Haagse Hogeschool, 2013, pp. 1-181.
- Vande Berg, M., & R. Paige, 2009. – Applying Theory and Research. The evolution of intercultural competence in U.S. study abroad. In: Deardorff, D.K. (ed.), 2009 The SAGE Handbook of Intercultural Competence. London,

- SAGE, pp. 419-437.
- Voorhoeve, J.J.C., 2011. – Negen Plagen Tegelijk. Hoe overleven we de toekomst? Atlas Contact, pp. 1-367
- Walenkamp, J.H.C., 2010. - De Toekomst is Internationaal – Internationaal heeft de Toekomst. In: Meule, C.M.A. (ed.), 2010. – Omdat Onderzoek Toekomst heeft. The Hague University of Applied Sciences, pp. 108-134.
- Walenkamp, J.H.C. (ed.), 2013. – Proceedings Conference 'Looking over the Dunes'. The Hague University of Applied Sciences, pp. 1-96.
- Walenkamp, J.H.C., Schuurmans-Brouwer, J.E., Heijer, J. den & A. Funk, 2014. – Wereldburgers als Werknemers. ART, Applied Research Today, (in print). De Haagse Hogeschool.
- Weber-Bosley, G., 2010. – Beyond Immersion: Global Engagement and Transformation through Intervention via Student Reflection in Long Term Study Abroad. In: Jones, E. (ed.). Internationalisation and the Student Voice. Higher Education Perspectives. Routledge, New York/London, pp 55-67.

Eindnoten

- ¹ India, Brazil, South Africa Fund
- ² Chiang Mai Initiative